

УДК [35-042.4:177]:001

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2021.1.2>**Н. Г. Єршова**

аспірантка

Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КАТЕГОРІАЛЬНО-ПОНЯТІЙНА ОСНОВА ГУМАНІСТИЧНОГО ПІДХОДУ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті проаналізовано сутність категорії «гуманізм», пов'язаних із нею понять «гуманність», «гуманізація», «гуманітаризація». З'ясовано їх співвідношення, смислове навантаження кожного та наукові підходи до трактування їхнього змісту. Означувані категорія, поняття розглянуто в контексті розуміння гуманістичного підходу у сфері публічного управління. Установлено, що категорія гуманізму є багатовимірною та поліфункціональною: вона становить собою водночас і ціль, і спосіб, і умову та результат існування світу людського буття. У загальному вигляді сутність гуманізму сформульовано таким чином: це історично обумовлене визнання людини найвищою, абсолютною цінністю суспільства, благо якої є мірилом соціальних відносин, інститутів, діяльності; повага до гідності й свободи кожної особистості, її права на достойне, щасливе життя, вільний усебічний розвиток і духовне самовдосконалення, творчу реалізацію своїх здібностей; а також високоморальні (гуманні) міжособистісні відносини та взаємодії між людиною, суспільством, навколишнім середовищем. Гуманність (людяність) визначено як основну якість, природну рису особистості, що охоплює властивості свідомості, поведінки, афективної сфери, які характеризують усвідомлене доброзичливе, чуйне, шанобливе ставлення до всього живого – людини, спільноти, природи, світу. Гуманізацію охарактеризовано як дію, процес за значенням «гуманізувати» («виявляти гуманізм, в основі якого міститься гуманність») та результат утілення гуманізму в дійсність, утвердження ідей, ідеалів і цінностей гуманізму в усіх сферах людської життєдіяльності. Гуманітаризація – напрям, одночасно засіб гуманізації, що передбачає «олюднення» будь-якої науки, інтенсивний прояв її зв'язків із моральними цінностями, подолання надмірного тиску технократизму (природничого знання) на систему освіти та суспільство загалом. Виказано думку, що гуманістичний підхід у сфері публічного управління забезпечує впровадження в практику врядування ідеї гуманізації всієї соціальної системи, всіх сфер зв'язків і взаємодій учасників політичного процесу.

Ключові слова: гуманізм, гуманність, гуманізація, гуманітаризація, гуманістичний підхід.

Постановка проблеми. Новітні тенденції, які характерні для управлінської практики як країн розвинутої демократії, так і тих, що розвиваються, визначають суть підходів до розв'язання соціальних проблем, серед яких актуалізуються пов'язані зі співучастю громадян у виробленні та реалізації державної політики. Взаємодія держави й недержавних акторів заради прийняття рішень у руслі загальнонаціональних інтересів і потреб, суспільно значимих цілей та колективно важливих завдань докорінно змінює зміст політики – наповнює її спільноціннісним смислом, надає людського, духовно-гуманістичного виміру. Така взаємодія сприяє становленню громадянина як свідомо активного, відповідального учасника державно-

го політикотворення та публічного управління. Водночас вільна, творчо діяльна, критично мисляча, моральна особистість є ознакою, що притаманна системі демократичного врядування, адже тільки високорозвинена, самоактуалізована людина може сформувати демократичну політику, спрямовану на задоволення «громадських / людських» потреб. Тому гуманістичний концепт управління суспільними справами набуває особливого значення, потребує ґрунтовних науково-теоретичних розробок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання людиновимірності управління і політики було предметом розгляду значної кількості науковців у різних сферах пізнання, хоча переважно ця тематика висвітлювалася

в межах філософського дискурсу. Серед сучасних українських дослідників, які присвятили свої праці вивченню проблеми гуманістичної спрямованості державного управління, слід назвати таких учених, як, зокрема: В. Бакуменко, В. Баштанник, І. Варзар, В. Воронкова, В. Козаков, В. Купрійчук, В. Ладиченко, О. Ліндюк, І. Надольний, Н. Нижник, П. Петровський, О. Пушкар, О. Радченко, Л. Рибчинська, О. Ричко, В. Скуратівський, В. Трощинський. Проте зазначена проблема не втрачає актуальності й сьогодні, саме завдяки різному понятійно-змістовному розумінню.

Мета статті – аналіз сутності понять, що становлять основу розуміння гуманістичного підходу у сфері публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Суть поняття гуманістичного підходу до публічного управління, вироблення публічної політики належить виводити, розмірковуючи над категорією «гуманізм», спорідненими з нею поняттями «гуманність», «гуманізація», «гуманітаризація».

Лексема «гуманізм» належить до низки загальноживаних, як у повсякденному спілкуванні в побуті та професійній діяльності, в соціополітичній сфері та медіапросторі, так і в контексті світового культурного надбання в цілому. Попри велику кількість визначень і уявлень про гуманізм (у доктринальному й громадському дискурсі, історичному плані, різних проявах сучасного суспільного життя), які значною мірою різняться між собою, часто є скоріш узуальними, мають емоційно-виразну забарвленість, ніж відповідають вимогам науковості, – загалом вони несуть позитивне смислове навантаження.

Термін «гуманізм» походить від латинських «*humanitas*» і «*humanus*» та спочатку мав форму «*studia humanitatis*» (тобто «знання людського»), яка впродовж багатьох років позначала напрям ренесансної культури антропоцентричного спрямування, що вивчав людську природу (сутність) у всій повноті її буття, тобто людину в цілому з усіма її життєвими проблемами, земними і неземними потребами, на протигагу середньовічному теоцентризму з його орієнтацією на богопізнання. Слова «*humanitas*» і «*humanus*» полісемічні: «*humanitas*» перекладається як «людська природа (натура), людська гідність; людинолюбство, привітність; освіченість, духовна культура; тонкість поведінки, вишуканість манер, мови; шляхетність» і т.ін.; «*humanus*» означає «людський, властивий

людині; людяний, людинолюбний, дружній, ввічливий; високоосвічений; розумний (розважливий, розсудливий), чесний (порядний)» і т.ін., навіть, просто «людина; чоловік, особа, мужчина» [1, с. 301, 304–305]. Як бачимо, твірні слова мають різні значення, одні з яких виражають те, що притаманне кожній людині як біосоціальної істоті, інші характеризують, на думку дослідників, «вищий стиль поведінки людини. Гуманне – це щось шляхетне, гідне чесною людиною» [2, с. 90–91].

У своєму сучасному розумінні термін «гуманізм» закріпився в науковій літературі не так уже і давно, на початку XIX ст. Прийнято вважати, що його вперше застосував у 1808 р. німецький філософ і педагог Ф. І. Нітгаммер для описання своєї нової програми навчання в школах Баварії. Гуманізм характеризувався ним як «самостійність духовної природи людини і її незалежність від матеріального світу», усвідомлення чого є проявом найвищого призначення людини [3, с. 72]. Загальне ж визнання цей термін дістав після виходу у світ праці німецького історика Георга Фойґта «Відродження класичної давнини, або Перше століття гуманізму» (1859 р.), присвяченій діяльності гуманістів в Італії за часів Відродження [4, с. 251–252].

Із перебігом суспільно-культурних процесів категорія «гуманізм» наповнювалася різним змістом і, як наслідок, на теперішній час одержала декілька трактувань. Аналіз ідей, інтерпретацій і визначень цієї категорії, які викладені в працях українських та зарубіжних учених цілого шерегу наук і їх окремих галузей, зокрема [2, с. 90–100; 5–17], зіставлення суджень щодо визначуваного предмета дозволяє зробити висновок, що автори найчастіше розглядають гуманізм у двох значеннях:

– як просвітницький рух, прогресивну течію західноєвропейської суспільної думки епохи Відродження, спрямовану на піднесення значення людини як моральної істоти, формування вільної, духовно розкріпаченої, особистості, утвердження поваги до її гідності й розуму, права на земне щастя та самовдосконалення завдяки освіті й вихованню (вузьке розуміння, в історичному аспекті);

– як історично змінне світобачення і фундаментальну характеристику суспільного буття, сутністю яких є культурна й соціально-політична орієнтація на людину, людську особистість як вищу цінність (істинно: «людина є мірою всіх речей...» – давньогрецький філософ Протагор

[18, с. 530]), і які постають головним змістом цивілізаційного процесу, умовою і стимулом світового прогресу, ціллю і завданням, критерієм (або оцінкою) і стрижнем демократичних перетворень, їх вимірником і гарантом (широке розуміння, в сучасному контексті).

На підставі опрацьованої наукової літератури з обраної проблематики у межах широкого контексту можна сформулювати основні підходи до тлумачення змісту категорії «гуманізм», що переважно зумовлені предметом досліджень та позначені прикладним використанням:

– гуманізм як морально-етичні якості особистості, її гармонійний етос (синонім гуманності): людяність, мужність, чесність, великодушність, дружність, мудрість, розсудливість, шанобливість, достойність, ін.;

– гуманізм як спосіб життя, суттєвим чинником якого є всебічний розвиток особистості, повноцінне розкриття і реалізація її позитивних можливостей в їх суспільному використанні, з урахуванням інтересів і прав інших людей;

– гуманізм як галузь теоретичного знання – блок соціально-гуманітарних наук (дисциплін), цілі й завдання яких пов'язані з пізнанням процесів і явищ соціально-духовної культури в антропоаксіологічному вимірі: фундаментальних універсальних цінностей, вільної рефлексії особистості, її творчої активності, цілепокладання, моральної оцінки й вибору, відповідальності тощо;

– гуманізм як практика життєдіяльності індивідів і спільнот, що орієнтується на загальнолюдські цінності та ідеали, – практика життєздатності, життєздійснення (життєвідтворення) себе, своїх відносин, культури, що неможливо без розвитку життєстійкості і життєствердження, які й постають провідною умовою для життєтворчості (саморозвитку, самореалізації, самоактуалізації людини) на засадах духовних патернів;

– гуманізм як спеціалізовані громадські рухи та організації, які націлені на утвердження морально-етичних ідеалів людства, цінностей демократії, миру, міжнародної безпеки та співробітництва, розуму й критичного мислення, науки, освіти, виховання (невід'ємний структурний елемент громадянського суспільства);

– гуманізм як певний напрям / стиль мислення і пізнання (теоретичного та практичного), як сукупність ідей і поглядів, що визначають відношення до людини як до найвищої цінності, постулюють її право на самовдосконалення.

У такому розумінні гуманізм – це й окремий той чи інший інтелектуальний конструкт (гуманізм як ідея, загальнофілософський, етико-соціологічний, природно-правовий принцип, цінність, ідеал, система ціннісних орієнтацій), і комплекс низки компонентів свідомості людини (гуманізм як ідеологія, цілісний світогляд);

– гуманізм як соціокультурний феномен, складне й багатогранне суспільне явище, сутність якого виявляється і досягається в різноманітних формах, таких як: моральні норми, духовні цінності, свобода волі й волевиявлення, свобода совісті й слова, добродіяльність, доброзичливість, толерантність (повага до особистості, її гідності і прав), взаємодопомога, співробітництво, рівність, рівноправність, справедливість, приватність, власність, правова держава, верховенство права, відповідальність, захист від зла й насильства тощо. У цьому сенсі гуманізм є моральною основою розвитку людства, показником його культурного рівня, головним напрямом і змістом цивілізаційних процесів.

Отже, поняття (осмислення) гуманізму є багатовимірним та таким, що допускає можливість різних підходів, трактувань його змісту (не полишаючи при цьому меж антропологічного контексту), що дозволяє скласти про нього (як категорію і як явище) найповніше, об'ємне уявлення.

У загальному вигляді, абстрагованому від конкретних умов соціокультурних процесів, розглядаючи гуманізм не стільки в логіці «визначення», але як «розуміння», виявлення смислу, сутності гуманізму можна сформулювати таким чином: це історично обумовлене визнання людини найвищою, абсолютною цінністю суспільства, благо якої є мірилом соціальних відносин, інститутів, діяльності; повага до гідності й свободи кожної особистості, її права на достойне, щасливе життя, вільний усебічний розвиток і духовне самовдосконалення, творчу реалізацію своїх здібностей; а також високиморальні (гуманні) міжособистісні відносини та взаємодії між людиною, суспільством, навколишнім середовищем. Розуміння гуманізму охоплює антропоаксіологічно орієнтовану цілісну систему життєвих норм, знань, цінностей, ідеалів, інтересів, переконань, уявлень, вірувань, переживань, принципів, інших складників свідомості та предметно-практичної діяльності. Таке змістовне наповнення робить категорію гуманізму поліфункціональною: вона становить собою

водночас і ціль, і спосіб, і умову та результат існування світу людського буття.

Обґрунтування гуманістичного підходу у сфері публічного управління потребує з'ясування основних характеристик понять гуманності й гуманізації.

Безумовно, терміни «гуманізм» і «гуманізація» (до них примикають «гуманність», «гуманітаризація», похідні від них слова й словосполучення) відносяться до однієї тематичної групи; основне (стрижневе) значення цих лексем належить до того самого семантичного поля, роль домінанти якого відводимо «гуманізму». Попри те, що знання про гуманізацію нерідко виводять із суджень-засновків про гуманність, трактуючи гуманізацію як зростання впливу норм моралі й моральності (до речі, непоодинокі випадки, коли гуманність ототожнюють із гуманізмом, часто додаючи, що гуманізм – це філософська категорія, форма суспільної свідомості, а гуманність – індивідуальне буденне усвідомлення ідейно-ціннісних компонентів цього феномена, розуміння його конкретно людиною), вважаємо, що саме гуманізм є тим денотатом, дефініція якого відкриває весь означуваний термінологічний ряд як загальної лексики, так і специфічних понять, серед яких репрезентований тут «гуманістичний підхід до публічного управління».

Не вдаючись у тонкощі питання про співвідношення «гуманізму» і «гуманності» (що є метою певного наукового вивчення), акцентуємо на висновках: гуманність (або наша автохтонна – людяність) – це основна якість, природна риса особистості, «складне інтегративне психічне утворення» [19, с. 7], що охоплює властивості свідомості, поведінки, афективної сфери, які характеризують усвідомлене доброзичливе, чуйне, шанобливе ставлення до всього живого – людини, спільноти, природи, світу. Можна сказати, що гуманність – це ментальна риса кожної людини, етносу, людності загалом. Будучи моральним феноменом, гуманність відображає лише один (хоча, вважаємо, й головний) аспект гуманізму; з-поміж інших імперативів – максимальний гармонійний розвиток на рівні окремих індивідів, груп, суспільства в цілому, право на творчий прояв власних сил, талантів і здатностей, на свободу, щастя. Гуманність є найвищим рівнем моральності (це рівнозначне тому, що сказати «високоморальні або гуманні відносини»), що пояснюється морально-психологічною сутні-

стю гуманності. Гуманність зумовлена моральними принципами, нормами, цінностями; усвідомлення їх відбувається у формі особистісних переживань (емоцій, почуттів), реалізація – в реальних учинках і стосунках людей, їх співучасті, за словами О. Фельдмана, «органічної солідарності» на основі емпатії, симпатії та співчуття [20, с. 80]. У повсякденному бутті (співбутті з іншими) особа виражає власну людяність до себе та до / для інших, крок за кроком напрацьовуючи вміння і навички такої альтруїстичної поведінки, виробляючи й удосконалюючи здатність (спів)переживання до людини як найвищої цінності у спільному життєвому світі.

Очевидно, що «гуманізація» – це передусім дія, процес за значенням «гуманізувати» (останнє розуміємо як «виявляти гуманізм, в основі якого міститься гуманність»). Отже, смисл гуманізації полягає в утіленні гуманізму в дійсність, в утвердженні ідей, ідеалів і цінностей гуманізму в усіх сферах життєдіяльності, в набутті останніми антропоаксіологічних властивостей, їх розвитку, що передбачає: створення умов для формування високоморальних якостей особистості, зростання її сутнісних сил і можливостей, духовних потреб та інтересів, творчої (само)реалізації здібностей індивідів, підвищення інтелектуального потенціалу особистості й соціуму; всебічне сприяння розширенню суспільного та індивідуального простору свободи та плюралізму; гарантування (в максимально можливій мірі) повного здійснення, охорони та захисту основних прав і свобод людини як універсальних стандартів існування особи відповідно до сучасного рівня еволюції людства; настановлення на забезпечення достойного, щасливого життя людини, покращення її здоров'я, підвищення рівня безпеки, духовності, добробуту, досягнення сталого людського розвитку; узвичаєння практики гуманної взаємодії, формування звички до діалогу, відповідальності, взаємоповаги гідності й прав особистості, визнання самоцінності природи як запоруки порядку у суспільстві та стабільності всієї біосфери, їх гармонізації; т. ін. Тут потужна роль відводиться культурі, триєдності науки, освіти, виховання, відповідникам їх «самості».

Нерідко гуманізацію ототожнюють з гуманітаризацією або розглядають її (по суті лише морально-психологічний аспект) як складову частину процесу гуманітаризації. Такий підхід явно помітно передусім у наукових досліджен-

нях із філології, педагогіки та психології (про це див., наприклад: [6; 15, с. 97; 16; 21, с. 29; 22–23]). Певно, підстави для цього висновку дають роздуми над проблемою предметно-методологічних відмінностей між природничими та соціальними, гуманітарними науками, яка у випадку останніх набуває особливого ціннісно-смыслового виміру.

Гуманітарне знання, звернене до духовного світу людини, утворює специфічний суспільний простір із цінностей, орієнтацій, мотивів, цілей, значень, відносин, ін. – усього індивідуально вагомого, суб'єктивно пережитого, особистісно вистражданого й осмисленого. Соціогуманітарні науки («науки про дух»), які дають таке знання, тобто здатні одухотворити людину, дозволяють їй глибше зрозуміти саму себе, власне життя, звідси й потреби та інтереси інших, досягнути спільне буття, суспільні загрози й ризики, глобальні виклики людству, «виробити» людяність у собі та знайти «людський вимір» природно-соціального середовища, відчутти відповідальність за наслідки своєї діяльності та усвідомити особисті, колективні, універсальні перспективи. У сучасному світі гуманітарні науки посилюють свій вплив на соціальні й природничо-технічні науки, збагачують їх антропоаксіологічними параметрами і такими концептами, як комунікація, спілкування, діалог, полілог, дискурс, інтерсуб'єктивність, інтеракція, кооперація тощо. Процес проникнення гуманітарної культури в зміст навчання і виховання творчої особистості в будь-якій професійній галузі спеціалісти розглядають як гуманізацію не лише освіти, але й усього людського буття. Гуманітаризацію ж передусім розуміють як збільшення кількості соціогуманітарних предметів (гуманітарної складової в системі освіти), забезпечення методологічної єдності у викладанні соціальних, гуманітарних, технічних та природничих дисциплін, гуманітарну направленість останніх, створення міжпредметних зв'язків, інтеграцію наук, їхню синергію тощо.

Думаємо, що для усвідомлення суті такого явища, як гуманітаризація, одного кількісного показника недостатньо. Хоча й не заперечуємо, що цей процес передбачає розширення поля гуманітарного знання (люднознавства). Визначальним має стати орієнтація на особистість, вільну в саморозвитку, унікальну в баченні світу й творчості, відкриту до нового, свідому у вдосконаленні, відповідальну у виборі, гуманну у відношенні до оточення. Отже, гума-

нітаризація («впровадження в що-небудь, посилення в чому-небудь гуманітарних (які належать до суспільних наук, що вивчають людину та її культуру) засад» – [24, с. 266]) є одним із напрямів, одночасно засобів гуманізації (реалізації гуманістичного світогляду). Гуманітаризація передбачає «олюднення» будь-якої науки, інтенсивний прояв її зв'язків із моральними цінностями, гармонізацію (врівноваження і узгодження) раціонального й емоційного пізнання, «одухотворення» процесу навчання і виховання, подолання надмірного тиску технократизму (природничого знання) на систему освіти та суспільство загалом. Як стверджують В. Андрущенко та М. Михальченко, дослідники проблем гуманітарної методології, якщо гуманізм – це сукупність усіх поглядів, орієнтованих на людину й людство, то гуманітаризм пов'язаний із утвердженням гуманітарного (соціального) знання (про людину та її розвиток у суспільстві) не тільки на протигагу природничому, але й як засобу творення людської особистості – через продукування соціогуманітарного знання, насичення природничих наук «емоційно-естетичним осягненням людства» [6]. За словами О. Прокази, такі педагогічно опрацьовані «олюднені» природничо-наукові знання стають «знаннями-переживаннями», які ґрунтуються не лише на раціональності, але й на «сердечному підґрунті», набувають «романтичного аранжування», містять у собі «поетичний гуманітарний компонент» [25–26].

У наукових працях різного галузевого спрямування, зокрема [7; 15; 27, с. 494–499; 28–30; 31, с. 159; 32–33; 34, с. 225–243; 35–37; 38, с. 105; 39, с. 252–265, 279–298; 40], дослідники, розглядаючи гуманізм як форму антропоцентризму та підкреслюючи ті чи інші його якості та прояви, наголошують на застосуванні до означуваних предметів, явищ чи процесів відповідної інструментальної позиції, яку називають гуманістичним (як синоніми – гуманітарним, гуманізаційним), гуманістично орієтованим, людино- або особистісно (-з)орієтованим, людським, людиноцентристським (як варіант – гуманоцентричним), антропоаксіологічним (антропоаксіологічно орієтованим), морально- або духовно-антропологічним і т. п. підходом / виміром.

Гуманістичний підхід, який лежить в основі модернізації публічного управління, забезпечує втілення в практику врядування ідеї гуманізації всієї соціальної системи, всіх сфер зв'яз-

ків і взаємодій учасників політичного процесу. Цей підхід не просто centruє увагу на людині, її потребах та їх задоволенні, що розглядається як основна мета, суть і критерій суспільного розвитку, але вивисує людину до рівня цінності цілісної особистості – вільної, діяльної, творчо розвинутої, рефлексійної, здатної до цілепокладання, діалогічного спілкування, емоційно-почуттєвих переживань, естетичного ставлення до дійсності. Гуманістичний підхід до проблем публічного характеру – це осмислення людиною соціального життя (суспільного буття) через (само)розуміння себе, сенсу особистого існування та співіснування з іншими в спільному світі, тобто через усвідомлення в собі загальнолюдського (людськості) та актуалізацію особистісної людяності, що конституюється як ціннісний пріоритет будь-яких соціальних процесів. Гуманістична спрямованість публічного управління, вироблення публічної політики, опираючись на теоретико-філософське осмислення універсальних цінностей та людських якостей, моральних чинників (уявлень, поглядів, принципів, норм, оцінок) та відносин як основи людського буття, виявляє духовний вимір колективно значимих цілей і завдань, питань вищого призначення і змісту управління спільними справами.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи викладене вище, доходимо висновку, що серед опорних понять, що визначають суттєві характеристики гуманістичного підходу у сфері публічного управління, найзагальнішим є категорія гуманізму, яка відображає спрямованість суспільної свідомості на вищу цінність людини як моральної особистості, якій приречено буття у спільному з іншими світі (людськість існування), на «олюднення» (робити людяним) матеріального життя, природного доквілля і всієї системи соціальних відносин. Терміни «гуманність», «гуманізація», «гуманітаризація» позначають певний аспект значеннєвих ознак, зв'язків гуманізму. Гуманність (людяність) – людська якість, характеристика особистості, яка зумовлена самим співбуттям і водночас уможливорює його, постає основою суспільної моралі й особистісної моральності та виявляється в гідному ставленні (щиро, доброзичливо, уважно, т. ін.) до себе й оточення. Гуманізація – це процес і результат реалізації ідей гуманізму; гуманітаризація – напрям, засіб гуманізації, сутність якого полягає в посиленні соціогуманітарних засад людського життя. Запропонований варі-

ант розуміння ключових понять і категорій є спробою збагатити теоретико-методологічні засади публічного управління гуманістичними поглядами з метою втілення останніх у практику. Перспективними напрямками майбутніх досліджень є аналіз поняття «гуманізація вироблення публічної політики», характеристика його суттєвих ознак, зокрема гуманітарної складової частини, та факторів гуманітарної ефективності врядування як результату реалізації гуманістично-ціннісного чинника.

Список використаної літератури:

1. Литвинов В. Д. Латинсько-український словник. Київ : Укр. пропілеї, 1998. 712 с.
2. Беглиця В. П., Ярошенко В. М. Політична етика : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. 400 с.
3. Niethammer F. I. Der Streit des Philanthropinismus und Humanismus in der Theorie des Erziehungs-Unterrichts unsrer Zeit. Jena : Friedrich Frommann, 1808. 360 S. URL : <https://books.google.com.ua/books?id=NRVNAAAcAAJ&hl=ru&pg=PP5#v=onepage&q&f=false> (Zugriffsdatum: 30.07.2021).
4. Попович М. Д. Антропоцентризм і гуманізм: минуле та сьогодення. *Гілея: наук. вісн.* : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Укр. Акад. Наук ; голов. ред. В. М. Вашкевич. Київ : ВІР УАН, 2010. Вип. 40 (10). С. 250–257.
5. Аллахвердийев Г. Взаимосвязь свободы и гуманизма. *Власть*. 2011. № 8. С. 84–87. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/vzaimosvyaz-svobody-i-gumanizma> (дата обращения: 01.08.2021).
6. Андрущенко В., Михальченко М. Гуманізм і гуманітаризм: спільне і специфічне. *Укр. педагогіка*. 2005. URL : <http://ukped.com/skarbnichka/732-.html> (дата звернення: 30.07.2021).
7. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах). Вид. 2-ге, допов. Житомир : ПП «Рута», Вид-во «Волинь», 2008. 232 с. URL : http://lib.iitta.gov.ua/1493/1/Orientivity_suchasnogo_gumanizmu.pdf (дата звернення: 01.08.2021).
8. Борзенко И. М., Кувакин В. А., Кудишина А.А. Основы современного гуманизма : учеб. пособие / под ред. В. А. Кувакина и А. Г. Круглова. Москва : Рос. гуманист. о-во, 2002. URL : <http://nkozlov.ru/book/32-osnovy-sovremennogo-gumanizma.html> (дата обращения: 30.07.2021).
9. Гусарев С. Д. Гуманізм як основоположна ідея сучасного правового світогляду. *Альм. права*. 2012. Вип. 3. С. 47–51. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/63812> (дата звернення: 01.08.2021).
10. Мухаметшин Ф. Новый гуманизм как мировоззренческая основа культуры мира. *Международ.*

- жизнь. 2012. № 1. URL : <https://interaffairs.ru/jauthor/material/600> (дата обращения: 01.08.2021).
11. Надольний І. Ф. Гуманізм. *Енциклопедія держ. упр.* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 8 : Публічне врядування / наук.-ред. кол.: В. С. Загорський (голова), С. О. Телешун (співголова) та ін. ; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2011. С. 120–121.
 12. Позняков В. В. Гуманізм сьогодні: оправданіє культурой. *Вестн. Полес. гос. ун-та. Сер. обществ. и гуманитар. наук.* 2009. Вып. 1. С. 3–8. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/gumanizm-segodnya-opravdanie-kulturoy> (дата обращения: 01.08.2021).
 13. Попович М. В. Гуманізм. *Енциклопедія історії України* : Т. 2 : Г–Д / НАН України, Ін-т історії України ; редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 2004. С. 253. URL : <http://history.org.ua/LiberUA/ehu/2.pdf> (дата звернення: 01.08.2021).
 14. Решетникова Е. В. Сущность современного гуманизма и основные направления его социализации : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11. Иркутск, 2005. 27 с. URL : <http://cheloveknauka.com/suschnost-sovremennogo-gumanizma-i-osnovnye-napravleniya-ego-sotsializatsii> (дата обращения: 01.08.2021).
 15. Скляр П. П., Уманська Т. О. «Гуманізація» та «гуманітаризація»: поняття, співвідношення та шляхи впровадження в освіту. *Вісн. НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. пр. 2007. № 1 (19). С. 92–101. URL : <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/8438> (дата звернення: 30.07.2021).
 16. Черушева Г. Б. Гуманістичні основи формування професійних якостей майбутнього економіста. *Наук. вісн. Нац. акад. статистики, обліку та аудиту.* 2010. № 4. С. 96–100. URL : <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/2499> (дата звернення: 01.08.2021).
 17. Ярошенко В. М. Формування гуманістичних цінностей у політичній свідомості молоді : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Одеса, 2002. 18 с. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1658/Ярошенко%20В.%20М..pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 01.08.2021).
 18. Протагор. *Філософ. енциклопед. слов.* / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ : Абрис, 2002. С. 530–531.
 19. Кузьмич В. К. Виховання гуманного відношення до людини у студентів педагогічних університетів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2017. 23 с. URL : <https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/KUZMYCH-V.K.-avtoreferat.pdf> (дата звернення: 02.08.2021).
 20. Фельдман О. Б. Альтруїзм і гуманізм: до методології розрізнення. *Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Філософія. Філософ. перипетії.* 2014. №1093. Вип.49. С.78–82. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhfFLO_2014_1093_49_12 (дата звернення: 02.08.2021).
 21. Ашиток Н. Модернізація освіти на гуманістичних засадах. *Молодь і ринок.* 2018. № 7(162). С. 28–31. URL : <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/140372> (дата звернення: 02.08.2021).
 22. Філат Т. В. Гуманізація та гуманітаризація як два аспекти вдосконалення системи освіти у вищих навчальних закладах. *THE UNITY OF SCIENCE.* 2017. С. 84–86. URL:<http://repo.dma.dp.ua/1725/>(датазвернення: 02.08.2021).
 23. Чистовська І. П. Гуманізація та гуманітаризація навчально-виховного процесу у вищих технічних навчальних закладах. *Вісн. НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. пр. 2008. № 1 (22). С. 191–193. URL : <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/8790> (дата звернення: 02.08.2021).
 24. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
 25. Проказа А. Оптимальное сочетание рационального и эмоционального в образовательном процессе. *Поэтика физики и педагогики : Творчество Александра Проказы.* 2021. 4 февр. URL : <http://prokaza.16mb.com/2021/02/> (дата обращения: 02.08.2021).
 26. Проказа О. Гуманітаризація і гуманізація освіти як наукова проблема та шляхи її практичної реалізації. *Поэтика физики и педагогики : Творчество Александра Проказы.* 2015. 27 лют. URL : <http://prokaza.16mb.com/2015/02/> (дата звернення: 02.08.2021).
 27. Аткинсон Р. Л., Аткинсон Р. С., Смит Э. Е., Бем Д. Дж., Нолен-Хоэксема С. Введение в психологию : учеб. 13-е изд. 2000. 756 с. URL : http://web.krao.kg/10_psihologia/0_pdf/1.pdf (дата обращения: 03.08.2021).
 28. Бакуменко В. Д., Варзар І. М., Рибчинська Л. В. Гуманістичний вимір у системі державного управління. *Енциклопедія держ. упр.* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; наук.-ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 1 : Теорія державного управління / наук.-ред. кол.: В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. С. 122–123.

29. Балл Г. А., Вольнец А. Г. К анализу идейных основ гуманистически ориентированного образования. *Гуманизация образования*. 2000. № 1. С. 22–51.
30. Барко В. Гуманістичний особистісно орієнтований підхід як принцип ефективного управління персоналом органів внутрішніх справ. *Вісн. Акад. упр. МВС*. 2008. № 3. С. 115–129.
31. Власевич-Хоркава Т. Особливості сучасної техногенної цивілізації та вияви кризи духовності людини. *Вісн. Львів. ун-ту. Серія: Філософ. науки*. 2012. Вип. 15. С. 154–161. URL : <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/filos/article/view/702> (дата звернення: 03.08.2021).
32. Воронкова В. Г. Рецепції людиновимірності в контексті антропологічного дискурсу гуманістичного управління. *Гілея: наук. вісн.* : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Укр. Акад. Наук; голов. ред. В. М. Вашкевич. Київ: ПП «Вид-во «Гілея», 2014. Вип. 85(6). С. 145–152.
33. Єремєєва В. М. Гуманістично-орієнтований підхід у процесі навчання майбутніх учителів як чинник їх професійного зростання. *Андрогог. вісн.* : наук. електрон. період. вид. 2014. Вип. 5. С. 145–151. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/16988/> (дата звернення: 03.08.2021).
34. Каліна Н. Ф. Психотерапія : підручник. Київ : Академвидав, 2010. 288 с.
35. Линдюк О. А. Гуманізація державної служби в контексті європейської інтеграції України. *Економіка та держава. Серія: Держ. упр.* 2017. № 2. С. 34–37. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eddu_2017_2_10 (дата звернення: 03.08.2021).
36. Петровський П. М. Гуманітарний ресурс демократизації державного управління України: теоретико-методологічні аспекти : монографія. Львів : ЛПІДУ НАДУ, 2013. 265 с. URL : http://www.lvivacademy.com/download_4/poziciya_download/gumanitarniy_resurs.pdf (дата звернення: 03.08.2021).
37. Ричко О. В. Гуманізація державного управління в Україні: проблеми та перспективи. *Економіка та держава*. 2013. № 12. С. 141–144. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2013_12_36 (дата звернення: 03.08.2021).
38. Скуратівський В. А., Трощинський В. П. Гуманітарна політика. *Енциклопедія держ. упр.* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. кол.: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Т. 4 : Галузеве управління / наук.-ред. кол.: М. М. Їжа (співголова), В. Г. Бодров (співголова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. С. 103–105.
39. Фромм Э. Душа человека. Революция надежды / пер. с англ. В. А. Закса, Т. В. Панфиловой. Москва : АСТ, 2014. 348 с.
40. Шакун Н. В. Гуманізм як духовно-моральний вимір соціальної роботи. *Проблеми соц. роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2015. № 1. С. 33–36. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/prcr_2015_1_8 (дата звернення: 03.08.2021).

Yershova N. H. Category-conceptual basis of humanistic approach in the field of public management

The article analyses the essence of the category humanism, the related concepts of humanity, humanization, humanitarization. Their correlation, semantic content of each and scientific approaches to their interpretation are clarified. The denoted category and the concept is considered in the context of humanistic approach comprehension in the field of public management. It is established that the category of humanism is multidimensional and multifunctional: it is both a goal and a way, and a condition and result of the existence of human being world. In general, the essence of humanism is formulated as follows: it is a historically determined recognition of human as the highest and absolute value of society, whose well-being is a measure of social relations, institutions, activities; respect for the dignity and freedom of each individual, their right to a decent, happy life, free development and spiritual self-improvement, creativity realize their potential; as well as highly moral (humane) interpersonal relations and interactions between people, society, environment. Humanity (humanness) is defined as a basic quality, a natural personality trait, that includes the features of consciousness, behavior, affective sphere, which characterize the conscious benevolent, sensitive and respectful attitude to every living being – human, community, nature, world. Humanization is characterized as an action, a process meaning humanize (to discover humanism, which is based on humanity) and the result of the humanism implementation in reality, the establishment of ideas, ideals and values of humanism in all spheres of human life. Humanitarization is a direction, at the same time – a method of humanization, which provide the humanizing any science, intensive demonstration of its connection with moral values, overcoming the excessive pressure of technocracy (natural knowledge) on the education system and society in general. There is argued, that the humanistic approach in the field of public management ensures the implementing in governance practice humanization idea of entire social system, all spheres of relations and interactions of participants in the political process.

Key words: humanism, humanity, humanization, humanitarization, humanistic approach.